

Water in de landbouw: dat kan best anders, maar ...

JAN VAN BAKEL

In de reactie op mijn essay 'Water in de landbouw, altijd te veel en te weinig?' (Van Bakel, 2020) gaan Witte e.a. (dit nummer) nader in op een aantal hydrologische zaken. Hoofdpunt is dat ze de mogelijkheden om water vast te houden veel hoger inschatten dan ik heb gedaan. En hun schatting wil ik hier nadrukkelijk bestrijden, want 1 miljard kuub raakt hydrologisch gezien namelijk kant noch wal. Als we de gedraineerde klei- en zavelandbouwgronden en akkerbouw en intensieve teelten op de overige grondsoorten uitsluiten van structurele vernatting resteert ruwweg 1 miljoen ha te vernatten landbouwgrond (Van Bakel et al., 2008). 1 miljard kuub komt overeen met 1000 kuub per ha (gelijk aan 100 mm waterschijf). Uitgaande van een effectieve porositeit van 10% komt dit ongeveer overeen met een 100 cm hogere grondwaterstand op 1 april. Dat is volstrekt onrealistisch, want ca. 90% van de zandgronden heeft in de huidige situatie al een Gemiddelde VoorjaarsGrondwaterstand ondieper dan 125 cm (GHG +25 cm; Van Bakel et al., 2008). Landbouwgronden blank zetten kan toch niet de bedoeling zijn. En op gronden met een diepere voorjaarsgrondwaterstand zijn weinig of geen sloten om het peil op te zetten. Als je de gewasverdamping wilt reduceren en het groeiseizoen wilt verkorten is deze extreme mate van vernatten inderdaad wel effectief. Ook als je een uitstralingseffect meeneemt en uitgaat van 2 miljoen ha is 50 cm grondwaterstandsverhoging nog steeds niet realistisch. Dat is terugkeren naar de ontwateringssituatie vóór de COLN-periode (1952-1956), maar dan nog natter. En de hogere watervoorraad door de hogere grondwaterstand in het voorjaar is zeker niet voor 100% effectief omdat de grondwaterstanden na deze ingreep niet dalen tot het huidige niveau tenzij je daar actief op gaat sturen.

Weerwoord

Op de volgende door de auteurs aangehaalde en hieronder cursief gedrukte punten wil ik wat nader ingaan:

1. *De verlaging van de grondwaterstand door beregening beperkt zich niet vooral tot het landbouwgebied.* De onttrekkingen voor beregening in de landbouw zitten veelal ondieper dan de permanente winningen (bij bijvoorbeeld Waterschap Brabantse Delta is de maximaal toegestane diepte van een put bij afwezigheid van scheidende lagen 30 m) en de putten zijn ook in het landbouwgebied gesitueerd. Met uitzondering van de Centrale slenk is de verlaging dus vooral beperkt tot het landbouwgebied. Met instellen van bufferzones rond natte natuurgebieden kun je de verlagingen in de natuurgebieden effectief reduceren en is ook staand of voorgenomen beleid. Voor de permanente winningen is dit veelal niet aan de orde. Dus handhaaf ik de

stelling dat de effecten van grondwateronttrekkingen voor beregening vooral optreden op landbouwgebied.

2. *Afzetten beregeningshoeveelheden tegen onttrekkingen door drinkwaterbedrijven.* Inderdaad, in Noord-Brabant werd in de extreem droge zomer van 2018 gedurende de droogste vier maanden door de landbouw meer onttrokken dan door de drinkwaterbedrijven. Met gevolgen voor de grondwaterstanden en stijghoogtes. Dat wil ik zeker niet bagatelliseren, maar feit blijft dat de daardoor veroorzaakte daling van de grondwaterstand veel minder permanent is en in het daarop volgende (meestal) natte winterhalfjaar ook leidt tot snellere stijging van de grondwaterstand, omdat ruwweg de helft van de beregening wordt gebruikt om de wortelzone nat te houden.
3. *Er wordt steeds meer beregend.* Mee eens. Maar die schatting van 300 miljoen kuub in 2020. Waarom niet bij de feiten van 200 miljoen kuub in 2018 blijven zoals Van der Meer (2020) die heeft gerapporteerd.
En ja, de beregening uit grondwater zal vroeger of later aan banden moeten worden gelegd, maar dan wel graag nadat de discussie over winbare hoeveelheden grondwater is afgerond.
4. *Dat iemand de boeren aanwijst als hoofdveroorzakers van de droogte, zoals Van Bakel schrijft, herkennen wij niet.* Ik raad aan het interview van Flip Witte in Nieuwsuur van 30 september 2020 nog een terug te kijken. Hij twittert daar zelf over: 'Nieuwsuur reconstrueert hoe de landbouw al 30 jaar de eigen verantwoordelijkheid weet te ontlopen'.
5. *Ik zou op voorhand de schade door drinkwateronttrekkingen aan de landbouw op 15 miljoen euro per jaar als een feitelijk bedrag hebben opgevoerd.* De schatting van 15 miljoen euro per jaar schade aan de landbouw door grondwateronttrekkingen door drinkwaterbedrijven is nooit opgevoerd als een feitelijk bedrag en is een conservatieve schatting, voortbouwend op werk van De Vries en Ernst. Lees mijn Stromingenartikel (Van Bakel, 2012) er maar op na. En het wordt bevestigd door een berekening met het LHM. Het betreffende rapport (Van Bakel en Hoogewoud, 2019) is op de site droogteschade.nl/publicaties te raadplegen. Dat drinkwaterbedrijven het op 3 miljoen euro per jaar houden is op zijn minst een verdachte bron. In Noord-Brabant keert Brabant Water bij diverse onttrekkingen geen landbouwschade uit met het argument dat die er niet is omdat de onttrekkingen onder een slecht doorlatende laag plaats vinden. Alsof zich daar een oneindige bron van water bevindt! De auteurs mogen mijn schatting van 15 miljoen euro per jaar gerust in twijfel trekken, maar kom dan wel met betere argumenten.
6. *Stijgende opbrengsten en betere ontwatering vergroten het schadelijk effect van drinkwaterwinsten.* Inderdaad leidt een betere ontwatering en meer gewasverdamping tot meer effecten van drinkwaterwinsten op de grondwaterstanden. Sterker nog, de hogere opbrengsten leiden ook tot meer schade per cm grondwaterstands daling. Wettelijk moet de door de grondwaterstands daling veroorzaakte landbouwschade worden vergoed, gegeven het op het moment van schade lijden geldende productieniveau van de landbouw. Hiermee wordt bij de meeste schaderegelingen niet of onvoldoende rekening gehouden. Daarbij wordt namelijk uitgegaan van potentiële graslandopbrengsten die sinds 1998 niet meer zijn aangepast aan de stijgende trend. Dus het argument dat de landbouw de stijging van de droogteschade

die door de waterwinbedrijven moet worden vergoed zelf heeft veroorzaakt klopt, maar verkeert juist in zijn tegendeel: er zou daardoor zelfs meer moeten worden vergoed. Laat staan al die winningen waarvoor geen schade-regeling is.

Concluderend versterkt de reactie op mijn essay mijn idee dat de schuld van de verdroging en droogteschade te veel bij de landbouw wordt gelegd en dat hydrologen en beleidsmakers veronderstellen dat met meer waterconservering en het aan banden leggen van de beregening uit grondwater het droogteprobleem goeddeels kan worden opgelost. Ik ben het overigens meer dan eens met de stelling van de auteurs van de reactie. Water in de landbouw: dat kan en moet anders. Maar dan wel binnen de wettelijke kaders en binnen realistische randvoorwaarden. Over het hoe en wat discussieer ik graag mee.

Literatuur

- Van Bakel, P.J.T.** (2020) Water in de landbouw, altijd te veel en te weinig?; in: *Stromingen* 26(3): 67-73
- Van Bakel, P.J.T., H.Th.L. Massop, J.G. Kroes, J. Hoogewoud, M.J.H. Pastoors en T. Kroon** (2008) Actualisatie hydrologie voor Stone 2.3. WOt-rapport 57.
- Van Bakel, P.J.T.** (2012) De voedings-voetafdruk van ons drinkwater. Een alternatieve beschouwing over effecten van permanente grondwateronttrekkingen op verdamping en afvoer; in: *Stromingen* 18(1): 57-70.
- Van Bakel, J. en J. Hoogewoud** (2019) De effecten van permanente grondwateronttrekkingen door waterleidingbedrijven voor de landbouw in Nederland.
- Van der Meer, R.W.** (2020) Watergebruik in de land- en tuinbouw in 2017 en 2018. Nota 2020-030, Wageningen Economic Research.

Auteurs

JAN VAN BAKEL
De Bakelse Stroom
Jan.van.bakel@hetnet.nl

